

Naisteajakirjas „Linda” 1899. aastal ilmunud Kr. Naaberi kirjad Suhhumist. Taga-Kaukaasia: Abhaasia: Suhhumi, Estonia, Ülem-Linda, Alam-Linda. Suhhumi ajaloo. Eestlaste saabumine Suhhumi piirkonda. Asumisraskused. Põllumajandus, muud majanduslikud olud. Malaaria ja hiniin. Estonia asundus ja Kodori jõgi (Kador). Mais (kukurus), metsloomad ja nende tõrjumine. Põldude väetamata jätmine. Või. Kodulinnupidamine. Käsitöö. Viinamarjakasvatus ja veinivalmistamine. Kultuurielu. Digiteeris A. Aule, kirjaviis muutmata.

Linda (nr. 2), 8. jaanuar 1899, lk. 26–27

Kirjad Suhhumist.

Mõni hea aasta tagasi härkas mitmes Eesti- ja Liiwimaa nurkas iseäralistel põhjustel, milledest siin waikides mööda läheme, rahutu wäljarändamise waim, rännati mitmel puhul mitmesse kohta. Samara, Krim, Suhhum-Kale — need on kohad, mis wäljarändamise läbi sugurahwa keskel kuulsaks on saanud. Suhhum on wiimane rändamise kuulsam koht, kuid ähwardab Siber wiimase auu omale kiskuda. Et meie Suhhumist pitkemalt juttu teeme, siis waatame natuke ka linna ja ta minewiku. Suhhum seisab Kutaissi gubernangus, Musta mere homiku kaldal. Praegune linn on Türklastest pärit, mida need Weike Aasias peremeheks saades ehitasiwad. Seda tunnistab ka nimi Suhhum-Kale — wesi ja liiw, Türgi keeli. Millal just linnale esimine alus pandi, ei ole kindlasti teada, iga tahes on ta wana, sest wanad Greeka ja Rooma kirjanikud teawad temast jutustada. Nii näituseks Pomponius Mella järele peaksiwad Argonaudid, wennaksed Kastor ja Polluks, kes Kolhiast kuld jäära naha tõiwad, ta põhjendajad olema. Wanasti oli ta suureks kauba turuks Hellespondi kaldal. Roomlastel olla siin kauba asjade õienduseks kohaliste rahwadega 300 keele tõlki olnud. Waremalt kandis linn Dio-Kurja ja Sewastopolisi nime. Wahel oli ta tore ja rikkas, nagu nõid. Rooma keisri Justiani aegus, kes linna 562 a. kindlustas ja ehitustega ilustas, nii et esimeseks linnaks Musta mere ääres tõusis. 1578 a. ehitasiwad türklased Sewastopolisi waremetele kindluse, ja andsiwad sellele „Suhhum-kale” nimeks, juurde asuw linn sai sellesama nime. Kindlus on tänapäewani alles ja maa poolt weel kauris terwe, kuna mere poolt meri talle külje alla tungib ja lained müüri kallal häwituse tööd toimetawad. Soldat sammub seal k nüüdgi wahikorral, enam mitte maad kaitstes, waid — wangi hoides. 1856 a. asusiwad Suhhumi wene wäed Kaukasia walitsewa würsti M. Scherwaschidse juhatusel. Wiimases Wene-türgi sõjas 1877 a. purustasiwad 5. mail türgi merewäe suurtükid mäsajade abhaside abiga Suhhumi suuremalt jäult ära. Oli sõda otsas, hakkas ka linn kosuma, kuid esiti wäga waewaliselt. Eestlaste siia tulekul polnud linnast asja ühtigi, elumajasi wähe, igal pool puutusiwad suitsenud kiwi waremed silma. Linn on madalal maal mere kaldal. Aasta 50—60 eest oli linna ümbrus

põesastikudega kaetud. Siin möllanud siis hirmus külmtõbi, aasta aastalt vähenes see, seda mööda, kuidas linn kosus ja maad kuiwemaks tehti. Esi-mene küla, mille Eestlased siia asutasiwad, kannab Estonia nime, ehk Eesti küla, nagu siin kutsutakse. Linda oli teine. 1884 a. põhjendati „Linda” küla. Eestoniasse oliwad mõned perekonnad mõni aasta waremalt asunud. Raske oli asumine. Kliimalised ja maalised olud hoopis teised, kui kodumaal. Kroo-nu awitas esiti asujaid, andis loomi, lehmasi, härgi perede peale, wilja seemet, andis jahu, puhast rahagi. Sest oli suur abi asunikudel.

Mindi „Soojale maale” ja sellepärast maha kõik ülearu riided. „Kui seal nii soe on, et talwedgi ei ole, mis tarwis me siis kasukaid ja muid soojasi wattisi kaa-sa wõttame, maksa muidu just weel raha, näe waewa ja wiimati jäewad ikka-gi rottide nosida, arwasiwad paljud „reisumehed” ja oliwad rõõmsad kui neist lahti saiwad. Isegi neist, kes saadikuid maad waatama saatsiwad, reisisiwad paljud kerge riietega siis. Kas saadikud oma kohut nende wastu ei täitnud, wõi ei teadnud nad isegi sest? Wististe wiimast. Maa ja rahwas tundmata. Nähti kuidas kohalised elanikud elawad ja arwati siis ka Eestlasi sellega toi-me saama. Wõtta näppust! Kui kohalik elanik palja jalu külma muda sees patsis, ilma et sest ta suuremad hooliks, siis ei saa Eestlane ometi seda julge-ma järel teha — haigus on peagi kaelas ja nuhtleb waljusti.

Suhhumisse peab laewaga reisima; raudteed ei ole (plaanitakse küll ju mõnda aega, kuid weel põle siin raudruuna wilet kuulda). Meretee algas suuremal jaul siia rändajatel Rostowist Dooni ääres ja Sewastopolist. Sell ajal pidas mereäärtside linnade wahel ühendust üksi Wene laewanduse ja kaubanduse selts, kes siis ka oma töö eest kõrget maksu nõudis ja praegugi nõuab.

Suhhumisse jõudes jäiwad asujad esiteks linna korterisse, kunni nende maad walmis waadatud. Linna elanikud, armeenlased, türklased, mingreelased, grusiinlased j.n.e. waatasiwad suure uudishimuga enne nägemata elukaid, kes eneste wastu auustust ja lugupidamist äratasiwad. Paraku on wiin, see kiidetud „elutilk”, seda nüüd rohkesti wähenanud. Millal küll hakkab see asi paranema? Walitsuse poolt juhatati kohad warsi kätte ja töö wõis algada.

Õhulossid langesiwad rusuks, kõik oli teisiti, kui oodatud. Siin pidiwad pudru mäed ja piima jõed olema, räägiti sead joosta nuad kahwliid selgas; on kõht tühi, eks wõtta ja söö. Kõik nii walmis, maga ja söö. Kuldne põli; maa pealne paradiis. — Piima ei saadud juuagi tarwituseks. Et pudru saada, seks waja enne külwada ja jahwatada. Sigu oli küll palju, kuigi kahwelt selgas polnud, aga kätte saamine oli waewane küll. Ainult sügise sai hõlpsamine. Mägedesse asuwad wäljarändajad nägiwad rohkem waewa, kui tasase maale (see on Eestikülasse), kus juba ennem mõni perekond elutses. Lindas oliwad mõned hurtsikud greeklastest maha jäätud, õnnelikud, kes neisse saiwad. Suured asjad need küll ei olnud — linnud wõisiwad wabalt igast seinast läbi waatama tulla, mis inimise lapsed sees teewad. Aga — parem pool muna, kui tühi koor. Kes hurtsikud ei saanud, katsus kuidas läbi sai. Nii mõnigi pidas kodumaa kombe järele metsa kalliks ja arwas end õnnelikuks, kui metsa sai. Mitmed

ehitasid kesk paksu metsa onnikese üles, kuid kahetses warsi. Põldu ei saa suurest metsast naljalt tühja taskuga, nagu sisserändajad enamest kõik olid ammugi. Toore puule ei tee siin ka tuli midagi. Kink ja mättas, org ja hauk, kuidas seal künda saab? Esiti polnud ka kündmist juttugi, puudus ju seks tarvilik wärk, kuna raha kotid enamesti tiiskuses põdesiwad. Siin oliwad greek-lased head nõuu andmas, need tarwitawad maa raiumise kirweid, mida ka asujatele soowitasiwad. Et külwi aeg käes, siis oli waja higistama hakkada, kui sügiseks midagi saada taheti. Wilja tegemist käsitsi toimetati järgmiselt: Wilja alla määratud maa peale külwati wili (mais-kukurus) ja rajuti siis sapkaga maa sisse. Wõi jälle löödi lihtsalt sapkaga hauk maasse, pandi paar kukurusi tera sisse, mulda peale ja jälle edasi, haukude wahe jääti jalga poolteist. Kui mais üles tärkanud ja suuremaks sirgunud oli, puhastati ta umbrohu-äst. Päril kukurusi sekka kaswab metskukurus wõi pilliroog, mis taimest peast maisiga pea üht nägu on. Räägitakse, kuidas kord üks asuja kukurusi umrohust puhastades kukurusi maha raisunud, seda umrohuks pidades, kuna pilliroo, mis toredasti haljendas, kukurusi pähe kaswama jättis. Liig hilja tuli eksitus ilmsiks. Hoolimata halwast maa harimisest kaswas kukurus wäga hästi. Suurt sell teel wilja maha ei saadud, siiski sai mõni sügise kuni 70 p. Kukurusi puhtalt leiwaks teha ei kõlbanud, ütlesiwad asujad ja tõiwad linnast rukki jahu lisaks. (Rukki ja kukurusi jahust segatud on nimelt wärskelt wäga maitsew ja toidetawam, kui puhas rukki leib). Mais maksis sell ajal head hinda, üle rubla p. (nüüd ei saa iga tahes 40 k. p.)

Linda (nr. 3), 15. jaanuar 1899, lk. 44–45

Harjumata kliima, kehwa toidu ja puuduliste elumajade tõttu põdesiwad wäljarändajad mitmeid haigusi, siiski iseäralikuld külma tõbe ehk „halli”. Korralik elamine wähen- dab haiguse mõju tublisti, kuid siis polnud korrali- kust elust juttugi — hea, kui „hing sees seisab”. Kehwalt tuldi teele; mis kopi- kas oli, see läks pikka tee peal puhas lendu, siia jõudis oli häda kohe lahti. Wähe oli neid, kell weel natuke taskus oli. Kuigi mõni mees rahaga kiidelda armastas ja tõenduseks 25-lisega piibule tuld tahtis panna (mida ta aga siiski tegemata jättis), siis oli see paljas kiitus, põhjata kiitus. Mõne kümne rublaga ei saa kuigi kaugele — see sulab kui lumi päikese käes. Pärastpoole tuli ka „rahamehi”, kuid ka need ei osanud kinni hakata. Ei saanud wõi tahtnud kü- lasse tulla, kohe pühkisiwad tulnud teed tagasi, ja ometi oleks rahaga ruttu hääle järjele saanud, enesele ja teistele kasuks. Linnas müüdi sel ajal wõileiwa eest wäga häid ehitusekohti, mõnel peaaegu terwed müürid pääl. Nüüd kahetsewad küll mitmed oma märkamata olekut, kuid hilja . . . Õnneks tuli walitsus hädas olejatele appi. Uudis wiljaseemet, põllu jaoks, loomi, järk järkult rukkijahu, raha jne., muidugi wõla pääle. Abi wõeti agaralt wastu, kuigi kõigil seda tungiwalt tarwis polnud — usuti et seda tagasi ei nõuta. Siiski oleksiwad küll mõned nalga närtsinud, kui walitsus appi poleks tulnud.

Wiimase sõja aegas mässasiwad abhasid Türgi kasuks, mispärast walitsus ka teiste kohaliste rahwaste pääle usaldamata waatas ja see pärast tühje kohti uute asunikudega täita püüdis ja asunika iga pidi awitas. Oli kibe käes, oldi warsi ringkonna ülema juures abi palumas, kes ka pea alati awitas, kord 3, kord 5 rubla andes. Mõned naesed oliwad selle käiguga päris ära harjunud.

Surm wiis nii mõnegi õitswa elu mulla alla, hoolimata, küsimata, noor ehk wana, wanal wikati mehel üksta puhas. Walitsus andis ka arstiabi, prii rohtusi, nimelt aga hinat. See tehti linnas walmis, külatallitaja tõi $\frac{1}{4}$ pangalise pudeli walmis rohtu külasse ja kellel tarwis sai säält, sai see täis otsa, toodi teine jälle. Kord juhtus, et jälle rohupudel külasse toodi, hädalised ruttasiwad rohtu tooma. Keegi hakkas rohtu kohe sisse wõtma — wõta ehk jäta, wesi mis wesi! Wist unustasiwad rohu sepad weele hinat hulka panna. Wõtku õpetust. Wahete wahel käis arst külas haigeid waatamas ja kirjutas siis raskematele haigetele rohusedeli. Hina oli pää rohi, esimene ja wiimne. Ütlesid sa, hina ei awita, said tapelda päälegi: wõta rohkem, küll siis aitab. On pää walu, seest haige — eks hina awita. Walutab sõrm — miks sa hinat ei wõta? Teine puudus oli elumajadest, wihma ja lund tungib tupp — saa säält terweks kui tahad. Hiljem ehitati linna asunikude jaoks kroonu poolt prii haigemaja, kus haiged korralikumat rawitsemist leidsiwad. Eestlaste asumise algul oli ümberkaudne maa pea tühi inimestest, ja oli eestlastel lootust seda omale saada. Kahjuks ei läinud see lootus täide, kuna siin küll hulgani maad waatamas käidi, aga paigale jääjaid oli wähe. Esimised asunikud oliwad iga nelja tuule poolt tulnud, linnadest, wabrikutest ja m., ega teadnud suurt põllutööst. Majad taheti linna wiisi hunikusse asutada, kuna põllud eemale jäeti. Maja alla toetati natuke maad õuemaaks. Uued tulijad, enamasti põllumehed, ei arwanud seda hääks ja ütlesiwad: „Mismoodi me siin elame, kus sukapaelaga maad mõõdetakse,” ja keerasiwad tuldud teed tagasi. Nende sõnade tõsidus tuli peagi awalikuks; pidi kruntisid mitmele korrale uuesti laiemaks mõõdetama. Estonia on, õigem oli Kadori jõe kaldale asutatud, tasasele ja wiljakandwale pinnale. Ka olid mitmed asujatest jõukamad, mille tõttu rahuloldawale elujärjele jõuti. Ka need wäljarändajad saiwad asumise wiletsust küllalt tunda. Need oliwad esimesed Eesti wäljarändajad Suhhumisse. Need asujad tuliwad Samaarast. Enne praegusesse kohta asumist kolanud nad ümberkaudu, kuni praeguse paiga wäljawalisiwad. Suwel on see koht tore. Kliima on säält terwisele kahjulikum kui mägedes. Kes kord mägedes elanud, sellele see koht ei meeldi — ole kui haukus, silm ei kaugemale näe. Maapind on Kadori kaldal wäga wiljarikas, kuid see jäeb aastaastalt wähemaks — sest „Täitmata Kador” kisub iga aasta eestlaste poolt äärest kallast maha, just kui oleks tal seks tuline õigus. Kahju on ta wäga palju teinud. On katsutud küll talle tõkkeid teha, kuid siamaani on wihane jõgi neid ikka ära purustanud.

Et Kadori hirmust lahti saada, on paljud juba jõe äärest ära, mägedesse kolunud.

Teised asutused on kõik mägedes, kus tasast maad koguni vähe. Maa on enamalt jaolt sawine, siis mustamullaline, kiwine, pliisiline; wiimase pääl ei kaswa mingi wili ega taim, ainult sõnajalg kiratseb sääl waewaliselt.

Pääwili on kukurus. Pääle selle ka kaera. Nisu rukkid peawad ainult mõned oma jaoks. Põhjuseks seks on mõndagi. Kukurus on wäga toidurikas ja sööwad seda siin kõik, kellele taewas on elu andnud. Waewalt hakkab kukurus põllul päid kaswatama, siis ei näe keegi nälga, kõik kodu- ja metsloomad on ta pääle maiad. Sügisel teewad kõik seltsi metsloomad wiljale wahest palju kahju, esiotsa laastasiwad need mõnel pea terwed põllud maha, wõtsiwad, nii ütelda, wägisi oma osa. Et wilja suurema kahju eest hoida, oli tarwis öösiti kukurusi „karaulida”; seks tehti metsa poole külge kuhugi puu otsa putka, kus siis hõisati, karjuti, trummi löödi, wahel püssi lasti ja muud imet tehti. Samasugune lärm kostis teistelt põldudelt. Koiduajaks oliwad enamasti wahid unehõlma langenud ja seda aega tarwitasiwad karud oma kõhu täitmiseks; üksikuid metsa põldusid ei saanud muidu, kui käi wahel wili öösel risti põigiti läbi, ehk ole mitme mehega wahtis. Nii mõnigi seasink ja karukints sai wilja-wahtidele waewa palgaks. Oli öö läinud ja päew asemele astunud, siis arwasiwad koerad — kassidgi — oma aja olema saaki kukurusist saada. Eestlane on rukkileiwaga lapsest saadik harjunud, palja kukurusiga ta läbi kuidagi taha ajada ja toob sellepärast rukkijahu linnast. Kukurusi kaswatatakse siin järgmiselt. Asunikud panewad terad waosse, kaks wagu tühjaks jättes, kolmandal maasse pannes, kuna teised rahwad wilja laiale külwawad ja siis sisse künnawad. Saanud oras pikemaks sirgunud, siis mullatakse taimed ära nii kui kartohwliid. Mõni päew pärast muldamist puhastatakse kukurus käsitse sapka wõi tohaga rohust puhtaks ja tehtakse parajaks harwaks, 1—2 jalga taimedele wahet jättes. On rohi uuesti wiljas wõimust wõtnud, puhastatakse kukurus teist korda ja raiutakse harwemaks, kus tihe arwatakse olema. Et metsloomad harwa weel wiljasse tulewad, siis pole öösist wahtimist nüüd enam tarwis, ja on aega korjamiseks, mis enamasti ju oktobri lõpus walmis saab. Wahest aga wältab nowembri lõpuni ja kauemgi. Wahest, nii kui läinud aastal, tuleb lund warakult ja matab weel korjamata kukurusi oma alla, kust seda muidugi enne kätte ei saa kui lumi sulanud, mis wahel paar nädalit tuurib. On ta põllult korjatud, siis tuleb laasimine, tupestamine. Kukurusi pääl on tohl wõi tupe ümber, millest teda enne aita panemist wabastama peab; harilikult toimetatakse see töö õhtu, pääle päewase korjamise töö. Enne saadi kuni 300 pd. tetsatini päält, kuid praegu on ligi pool vähemaks jäänud. Tahad põllult saada, siis anna talle enne, mida ta nõuab. Siin wõetakse küll põllult, aga tagasi ei taheta midagi anda, seepärast jääb ka põllu and aasta-astalt vähemaks.

Linda (nr. 4), 22. jaanuar 1899, lk. 56 ja 59

Sõnnikust peetakse siin weel wähe lugu. Saab seda ka wähe. Loomad on aasta otsa wallali, olgu siis lumeajal paar nädalit laudas olemise aega maha arwatud. Kukurusi wartest ei saa nii hõlpsasti sõnnikut kui heinast ja peenikesest kõrrewiljast, jäme wars tarwitab rohkesti niiskust ja aega mädanemiseks. Päälmine kord kuiwa põhku häwitatakse tule läbi ära, ehk see küll õige mõnus materjal kompostiks oleks, millele weel mitmesugust kraami rohkesti lisaks saaks. Kuigi praegusel ajal asunikudel komposti tegemine wõõras on, edespidi saawad nad ka selle tulu ära tundma, nimelt kui wiljapuude kaswatus rohkem õitsma hakkab. Suuremalt jaolt kulub sõnnik kartuhwlimaa pääle ära; kui jätkub, siis muu peenema wilja wõi aiakraami rammutuseks. Nüüdgi leidub weel neid, kes sõnnikut hädasunnil laudast wälja koristawad: ruum jääb pisikeseks . . .

Pää wili on siin, nagu öeldud, kukurus wõi mais. Ära kurnatud maad ja odawad hinnad ei tööta aga põllumehele just suurt tulewikku. On siis nii mitmed loomade pidamise pääle rohkem tähelepanemist pannud. Ärgu aga keegi siin kohe suurt karja enesele ette kujutagu; sugugi mitte! Selleks pole maad — 10 dessatini on koha jaoks määratud, säält 1½ dess. metsa alla, jääb järele 8½ dessatini kõige kupatusega, orgudega ja haukudega kokku. Tee säält põldu ja pea karja! — Et linn just kaugel pole (mägede eestlastel wersta 7—8, Estoniast natuke pääle 20 w.) siis peab perenaene enesel paar-kolm hääd piimalehma, mille wõi linnalaste lauale rändab; suwel 30—35 kop. nael, talwel 40—45 k. Piim jääb muidugi koduseks tarwituseks. Juustumüügi jaoks ei tehta; jaolt küll oskamise puudusel. Et loomadele toidust tarwilikul arwul muretse-da, siis kaswatatakse heina, enamasti härjapääd (ristikhein). Kahjuks pole heinakaswatamine weel üleüldiseks saanud, ehk selle tulu küll igale ühele arusaadaw peaks olema.

Ainumad wõikaubitsejad asunikud on siin eestlased ja sakslased. Wiimased sahkerdawad, et linna ligemal elawad, enamasti rõõsa piimaga, ka koorega. Siin elab ka mõni küla wenelasi, kuid weel kordagi pole ma näinud neid wõid müümas; kui nad seda ülepää müüwad, siis küll päris wähe. Sütepõletamine on neil armsaks saanud kõrwalt teenistuseks. Nii on siis eestlased siin pea ainumad wõiwalmistajad. Ometi ostetakse sakslaste käest wõid ennemini ja makstakse kõrgemat hinda. Kust see tuleb? Põhjuseid wõib mitmeid olla. Neil on linnas alalised piimamüügi kohad, kuhu nad kõik piimaproductid müüwad. Räägitakse, nad wärwida wahel wõid, et see kollasem oleks, peawad suwel külmas j.n.e. Wahest on ka eestlased ise süüdlased, et nende kaubast ei hoolita — üks hooletu wõib hulgale kahju teha. Tarwis rohkem edasipüüd-mist, küll siis asi paraneb. Wõi olgu hää ja puhas, nagu kõik mis sellega kokku puutub. Et sakslastel piima wõi jaoks ei jätku, siis ostawad nad wõid lihtsalt eestlaste käest 35—40 kop. nael, ja müüwad sedasama wõid, nagu ostetud

ära, 45—50 k. nael ja teenivad nii 5—10 k. naelast wahelt kauplemisest. Nemad on enam ehk wähem osawad oma ametis — oma kiita, wõõrast laita.

Perenaese põlleraha hallikas, kodulindude pidamine, pole ka just hää järjel. Peetakse kõige rohkem kanu, wähe hanesid, (enamiste küll weimewaka täienduseks) kalkunisi, mõni ka partisid. Edenemist oleks selles majapidamiseharus soowida. Muna-kümme maksab 12—18 k., keskmiselt wõib 15 k. arwata. Kuna kodumaal pere õrnemal poolel tihe kangakudumine käsil, on siin teisiti: Mägedes elanikud kuduwad harwa ülikonna riiet, enamisti tehtakse ainult kottide jaoks linu maha; puudub ju siin sünnis maa. Estonias kaswatatakse linu rohkemal mõõdul ja tehtakse riiet. Et meil kord naesterahwa tööd käsil, siis harutame neid edasi. Naesterahwa näputöö, nimelt nooremate juures, on alles laps-kingades. Siin peaks emad oma tütarde hariduse eest rohkem hoolt kandma. Kudumine (näit. sukki, kindaid), ketramine, õmblemine, triikimine j. m. wõiksid nii mõnegi kopiku kotti jätta. Selget pildi saab näitemüükidelt; pääle tubakukottide ja wast ehk mõne käterätiku pole nooremate näputöösid naljalt leida. On säääl wast mõnda kasuliku näputööd, siis on see wanemate töö. Mitte nii osawõtmata olla selle tööharu wastu! — Peenema töö õppimine on kaunis waene, sest „keel” takistab mitmel õppima astumast. Aga takistab keel, noh, siis õpige üksteise käest. See maksab ka söögitegemise kohta. Eestlane lepib, teiste haritud rahwastega wõrreldes, kaunis kareda kehakinnitusega — naesed ja noorikud, tehke ta maitsewamaks . . .

Wiina- ja wiljapuu alad wõiks ka üheks sissetuleku hallikaks olla. Kuigi wiinal üleüldse suurt wäärtust pole, kasu toob ta ikkagi. Mitmel on juba wiina-aiad asutatud. Haritakse pea ainult n. n. „Izabellat” (räägin siin külast) mis sellepoolest tähelepanemise wääriline on, et ta kange haigustele wastu panema on, ja suurt hoolt ei nõua, kuna teised, kallimad sordid, wäga õrnad non ja õpinud kätt tarwitawad. Kus wõimalik istutatakse lepa, siidi- või gummipuu juurde „Izabella” oks ja mõne aastaga on ta puu otsas oma harud laiali ajanud. Üks suur puu kannab 15—20 ämbre ümber. Puu otsas saawad marjad hästi korralikult küpseks. Walminud kobarad wisatakse suuresse künasse, mees astub, kui kuna õieti suur, künasse paljade sääärtega, wiinamarju puruks sõtkuma. Eestlased peksawad marju enamasti tõrre sees ja kui press on, lasewad läbi pressi. On wiin müügi jaoks määratud, siis lisab mõni mees tubli jao wett hulka, et rohkem saaks. Eestlastel on nii mitmel puhas marjasaht, selle wastu ei taha mingreelaste juurest naljalt solkimata wiina saada. On ka päris odaw: sügise wõib 50—60 kop. eest terwe pange saada. Talwel on kallim, 10—15 kop. toop. 15—20 kop. toobi eest wõib hää Isabella wiina saada. Hääddest marjadest wõib hoosal tegewusel kaunist märjakest saada. Wiljapuu-aedasid on wäheha hoolega asutatud; kuigi paljudel wiljapuid on, siis mitte sel mõõdul et wilja müüa saaks, wõi on jälle alles noored. Ainult mõned eestlased on suuremal hulgal puuwilja müüa saanud. Nendest saab 70—150 k. puudast, nii kuidas wili ja aeg on. Pääle mitme seltsi kodumaa

wiljapuude kaswawad siin pirsikud, wiigid, õlipuud ja m.; wiimastest walmis-tatakse häähinnalist moosi.

Waimuwallast ei paista suurt silma. Noorepõlwe harimiseks on Estonias ju kauemat aegu kool tegewusel. Ka Lindasse alustati korralik kool hiljuti, ehk küll kooliruumid ju pikemat aega walmis oliwad. Wäiksel hulgal oli raske ter-wet kooli kulu omal kukil kanda. Estonias elutseb pikemat aega wiulikoor, mille mängu kaugemal olijad kahjuks harwa kuulda saawad. Estonias muret-seti ühisel tegewusel koolimajasse — mis ühtlasi ka Jumalateenistuse paigaks on — esiti orel, pärast kell. Lindalased saiwad nüüd ka omale ammu igatsetud eesmärgi kätte, nimelt koolimaja jaoks harmoniumi ja kirikukella.

Chr. N.